

۱۶۵۱ پژوهشگاه و مجتمع آموزش عالی فقه

سربشناسه:	حبیبی تبار، جواد، ۱۳۴۱ -
عنوان قراردادی:	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور:	تشکیل خانواده از منظر فقه و حقوق موضوعه / مؤلف جواد حبیبی تبار.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۸.
مرجع تولید:	پژوهشگاه و مجتمع آموزش عالی فقه
مشخصات ظاهری:	۷۱۲ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۷۰۴-۲
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	حقوق خانواده (فقه) - Domestic relations (Islamic law)
موضوع:	زناشویی (فقه) - Marriage (Islamic law)
موضوع:	خانواده ها -- جنبه های مذهبی -- اسلام
موضوع:	Families -- Religious aspects -- Islam
موضوع:	زناشویی -- قوانین و مقررات -- ایران -- Marriage law -- Iran
شناسه افزوده:	جامعة المصطفی ﷺ العالمية. مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده:	Almustafa International University Almustafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره:	BP۱۸۹
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۳۶
شماره کتابشناسی ملی:	۵۹۸۰۴۳۷
	BA۰۴۱۴

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است

تشکیل خانواده از منظر فقه و حقوق موضوعه

مؤلف: جواد حبیبی تبار

چاپ اول: ۱۳۹۸ ش / ۱۴۴۱ ق

ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: زلال کوثر ● قیمت: ۷۲۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۲۰۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸:

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۳۷۸۳۹۳۰۵ ۰۲۵

◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ - ۰۲۵

pub_almustafa

http://buy-pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

با تشکر از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت الله یزدانی
- صفحه آرا: محمد خسرو بیگی

- مدیر انتشارات: مصطفی نویخت
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: علی عبادی فرد

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

- هرگونه نسخه برداری اعم از کپی برداری و بازنویسی و انتشار، اسکن، ذخیره کامپیوتری، ترجمه به زبان های دیگر و ساخت فایل صوتی کتاب، بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع، شرعاً حرام و از طریق مراجع قانونی، قابل پیگیری است.

تشکیل خانواده از منظر فقه و حقوق موضوعه

جواد حبیبی تبار

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر
المصطفی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی ره و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد. بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی ص العالمیة» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی ص

پیش‌گفتار

حوزه‌های علمیه در تلاش خود در طول تاریخ، همواره تعلیم و تربیت را جزو رسالت‌های اصیل خود قرار داده و بدین وسیله، معارف فاخر اسلام و علوم اهل بیت علیهم‌السلام را نسل به نسل تا به امروز رسانیده و در این راستا بیشترین اهتمام را به کتاب‌های آموزشی داشته‌اند.

جامعه المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم العالمیه نیز یک نهاد حوزوی بین‌المللی است که تعلیم و تربیت فراگیران غیر ایرانی را در حوزه علوم اسلامی و انسانی بر عهده دارد و مشتاقان زیادی از ملیت‌های گوناگون در سطوح مختلف آموزشی و رشته‌های متنوع علوم اسلامی و انسانی در این نهاد تحصیل می‌کنند. دانش و بینش اسلامی طلاب غیر ایرانی - با توجه به تنوع منطقه‌ای و کشوری - تفاوت‌هایی دارد، همین امر ایجاب می‌کند که نهاد مذکور به تدوین متون نوین و متناسب با تنوع ملیتی بپردازد.

این نهاد مبارک، تدوین متون درسی متناسب با نظام آموزشی را از مأموریت‌های ویژه اداره کل تدوین متون درسی پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم قرار داده، و این اداره با اتکا به تجربه پیشین خود و دست‌یابی به شکوفایی جدید در تولید علم، امید دارد با عنایات الهی و توجهات حضرت ولی عصر عجل‌الله‌فرجه از عهده‌ی این مأموریت برآمده و در گسترش فرهنگ و معارف اسلام ناب محمدی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم سهیم باشد، این اداره با قدردانی از فعالیت‌های گذشتگان سعی دارد در اجرای مأموریت یاد شده با همکاری گروه‌های علمی جامعه المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و رعایت معیارهای پیشرفته متون

درسی، نیازهای آموزشی این نهاد مبارک را تأمین کند.

اثر علمی پیش روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای دکتر جواد حبیبی تبار برای دوره کارشناسی ارشد به عنوان متن درسی تهیه و تدوین شده است، در چارچوب اهداف آموزشی جامعة المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، مبتنی بر نیازهای بین المللی صورت پذیرفته و در اختیار دانش پژوهان محترم قرار گرفته است. در اینجا ضمن ارج نهادن به تلاش های خالصانه مؤلف محترم، از همکاری بخش های مختلف جامعة المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ که امکان چاپ و نشر این اثر را فراهم کرده اند، تشکر و قدردانی می شود.

پژوهشگاه بین المللی المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

سخن مؤلف

دانش فقه، مانند هر دانش دیگری، دارای موضوع، هدف، مبانی، مبادی، منابع و مسائل است. در یک تقسیم‌بندی، این علم به فقه عبادات و فقه معاملات تقسیم می‌شود. منظور از این معاملات، هر چیزی است که در آن قصد قربت، شرط نباشد و در این مفهوم، شامل فقه قضایی، فقه سیاسی و فقه جزایی نیز می‌شود. ولی اصطلاح فقه معاملی در معنای خاصش شامل عقود و ایقاعات است و در معنای اخصش شامل عقود معاوضی است. از این رو، چنانچه مباحث راجع به خانواده را به طور کلی بنگریم، جایگاه آن در فقه، در معاملات بالمعنی الاعم است؛ زیرا مجموعه‌ای از عقد و ایقاعات گوناگون را شامل می‌شود و چنانچه خصوص عقد نکاح را بنگریم، جایگاه بحث از آن در معاملات بالمعنی الخاص است. اما دانش حقوق، در یک تقسیم‌بندی به حقوق موضوعه و غیر موضوعه^۱ تقسیم می‌شود. مراد از حقوق موضوعه، بخشی از دانش حقوقی است که به حوزه تقنین باز می‌گردد. از این رو، شامل مقررات، قوانین، بخشنامه‌ها و حتی آرای وحدت رویه قضایی نیز می‌شود. ولی دانش حقوق غیر موضوعه، بخشی از دانش حقوقی است که ارتباطی با حوزه تقنین اعم از داخلی یا بین‌المللی ندارد؛ مانند حقوق تطبیقی^۲ که در همه اقسام آن، اعم از توصیفی یا کاربردی، به دنبال مقایسه حقوق در یک کشور با کشور دیگر یا در یک نظام حقوقی با نظام حقوقی دیگر است. بر این اساس، حقوق خانواده می‌تواند به مثابه

---

1. Positive law – Inpositive law.

2. Comparative Law.

بخشی از حقوق موضوعه یا غیر موضوعه مورد مطالعه قرار گیرد و در حقوق موضوعه نیز ممکن است بخشی از حقوق در یک نظام حقوقی یا در یک کشور مورد مطالعه واقع شود.

در کشور جمهوری اسلامی ایران، به تازگی رشته فقه خانواده برای مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری، ابتدا در جامعه المصطفی عليه السلام العالمية و سپس در دانشگاه‌های مختلف راه‌اندازی شده و در این راستا میزان انطباق قوانین موضوعه کشور در حوزه مباحث خانواده با فقه اهل بیت عليهم السلام به عنوان مذهب رسمی کشور، مورد توجه قرار گرفته است؛ از این رو عنوان فقه خانواده و حقوق موضوعه، به عنوان درسی ضروری و اصلی برای رشته یادشده، خودنمایی می‌کند.

در این کتاب که به عنوان درسنامه تدوین شده است، ابتدا کلیات لازم بیان می‌گردد و سپس مباحث راجع به حوزه خانواده از منظر فقه اهل بیت عليهم السلام مورد ملاحظه واقع می‌شود. آنگاه با مراجعه به قانون مدنی و دیگر قوانین مرتبط به خانواده در ایران، وضعیت فقهی مقررات مربوط، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

هدف از نگارش این کتاب، تهیه متنی آموزشی برای دانشجویان رشته فقه خانواده یا فقه و حقوق خانواده است که می‌تواند مورد استفاده دانشجویان مقاطع مختلف رشته‌های فقه و مبانی حقوق اسلامی و همچنین حقوق خصوصی نیز قرار گیرد. دانشجویان رشته فقه خانواده، باید این موضوع درسی را دست‌کم در شش واحد بگذرانند که «فقه تشکیل خانواده و حقوق موضوعه»، «فقه مدیریت خانواده و حقوق موضوعه» و «فقه انحلال خانواده و حقوق موضوعه»، هریک دو واحد آن را تشکیل می‌دهند. در این مجموعه، به عنوان اول، یعنی فقه تشکیل خانواده و حقوق موضوعه می‌پردازیم. بر همین اساس، این نوشتار در قالب دروس متعدد سامان یافته و در پایان هر درس، چکیده، پرسش‌ها و موضوعاتی برای تحقیق و پژوهش بیشتر

دانشجویان به همراه معرفی منابع پیش‌بینی شده است. امید است این اثر ناچیز مورد پذیرش استادان، اندیشمندان، فرهیختگان و دانش‌پژوهان محترم قرار گیرد و نویسنده را از پیشنهادهای و انتقادهای سازنده خود بهره‌مند سازند.

در پایان لازم است تقدیر و تشکر وافر خود را از ریاست محترم جامعه المصطفی عَلَيْهِ السَّلَام العالمية و همه دست‌اندرکاران محترم، به‌ویژه معاونت‌های محترم پژوهش و آموزش و ریاست مکرم مجتمع عالی فقه که فرایند تهیه این اثر را تسهیل نمودند، ابراز نمایم.

از خداوند منان، عاجزانه می‌طلبم این اثر را منشأ خیر و برکت در راستای تعالی بیشتر جامعه علمی کشور قرار دهد و خطاها و لغزش‌ها را بر ما ببخشد.

انا العبد الراجی عفوره الکریم

جواد حبیبی تبار

حوزه مقدسه علمیه قم

۱۳۹۴

PROF.javadhabibitabar@yahoo.com

فهرست

مقدمه	۲۵
درس اول: کلیات	۲۷
گفتار اول: تعریف خانواده (و اهمیت آن)	۲۷
مبحث اول: تعریف خانواده	۲۷
۱. تعریف لغوی	۲۷
۲. تعریف فقهی	۲۸
۳. تعریف جامعه‌شناسی	۲۹
۴. تعریف حقوقی	۳۰
الف) مفهوم موسع خانواده	۳۰
ب) مفهوم مضیق خانواده	۳۰
ج) شخصیت حقوقی خانواده	۳۲
مبحث دوم: اهمیت خانواده	۳۲
۱. از منظر اسلام	۳۲
۲. از منظر مقررات و حقوق خانواده در جمهوری اسلامی ایران	۳۳
گفتار دوم: فقه خانواده	۳۵
گفتار سوم: حقوق موضوعه	۳۷
گفتار چهارم: حقوق خانواده و اهمیت آن در جوامع امروزی	۳۷
مبحث اول: حقوق خانواده	۳۷
مبحث دوم: اهمیت حقوق خانواده در جوامع امروزی	۳۹
گفتار پنجم: مبانی	۴۰

مبحث اول: از منظر فقهی	۴۰
مبحث دوم: از منظر حقوقی	۴۱
۱. عدالت	۴۱
۲. دولت	۴۱
۳. وجدان جامعه	۴۲
گفتار ششم: منبع	۴۲
مبحث اول: از منظر فقهی	۴۲
مبحث دوم: از منظر حقوقی	۴۳
گفتار هفتم: احکام فقهی خانواده	۴۵
مبحث اول: حکم اولی و ثانوی	۴۵
مبحث دوم: عناوین ثانوی	۴۶
۱. عسر و حرج	۴۷
۲. ضرر	۴۹
الف) علت تشریع	۴۹
ب) رافع حکم اولیه	۴۹
ج) عامل ممنوعیت	۵۰
۳. اکراه	۵۱
۴. اضطرار	۵۲
۵. شرطیت	۵۳
۶. اختلال نظام	۵۴
۷. مصلحت نظام	۵۵
۸. مقدمیت	۵۵
درس دوم: مقدمات نکاح	۶۳
گفتار اول: مطلوبیت ازدواج	۶۳
مبحث اول: از منظر فقهی	۶۳
مبحث دوم: از منظر حقوقی	۶۵

گفتار دوم: ملاک گزینش همسر	۶۶
مبحث اول: از منظر فقهی	۶۶
انتخاب همسر	۶۷
مبحث دوم: از منظر حقوقی	۶۸
گفتار سوم: خواستگاری	۶۹
مبحث اول: از منظر فقهی	۶۹
۱. خواستگاری مستحب	۷۰
۲. خواستگاری مباح	۷۰
۳. خواستگاری حرام	۷۰
الف) خواستگاری از زن شوهردار	۷۰
ب) خواستگاری در عده طلاق رجعی	۷۱
ج) خواستگاری در عده طلاق بائن	۷۱
د) خواستگاری در عده وطی به شبهه	۷۳
ه) خواستگاری در عده انحلال نکاح منقطع	۷۳
و) خواستگاری در عده وفات	۷۳
ز) سایر موارد حرام	۷۳
۴. خواستگاری واجب	۷۴
۵. خواستگاری مکروه	۷۴
مبحث دوم: از منظر حقوقی	۷۶
گفتار چهارم: نامزدی	۷۸
مبحث اول: از منظر فقهی	۷۸
۱. ماهیت نامزدی	۷۸
۲. احکام نامزدی	۸۲
الف) حکم شرعی نامزد شدن	۸۲
ب) هدایای نامزدی	۸۳
ج) خسارت برهم زدن نامزدی	۸۵

مبحث دوم: از منظر حقوقی	۸۸
۱. ماهیت نامزدی	۸۸
۲. مقررات نامزدی	۹۰
الف) نامزدی بدون قصد واقعی ازدواج	۹۰
ب) الزام به ازدواج	۹۱
۳. هدایای نامزدی	۹۱
۴. خسارات بر هم زدن نامزدی	۹۲
الف) خسارات مادی	۹۲
ب) خسارات معنوی	۹۳
درس سوم: موانع نکاح (قرابت نسبی و رضاعی)	۱۰۵
گفتار اول: قرابت نسبی	۱۰۵
مبحث اول: از منظر فقهی	۱۰۵
مبحث دوم: از منظر حقوقی	۱۰۹
گفتار دوم: قرابت رضاعی	۱۱۰
مبحث اول: از منظر فقهی	۱۱۰
۱. شرایط تحقق قرابت رضاعی	۱۱۱
الف) شرط اول، دوم و سوم (ولادت، وطی حلال، اتحاد فحل)	۱۱۵
ب) شرط چهارم: امتصاص	۱۲۳
ج) شرط پنجم: حیات مرضعه در کل مدت ارتضاع طفل	۱۲۶
د) شرط ششم: تحقق رضاع در طول دو سال از تولد رضیع	۱۲۷
هـ) شرط پنجم: شرط حولین در ولد مرضعه	۱۳۰
و) شرط ششم: ملاک کمیت	۱۳۳
۲. نتایج مترتب بر قرابت رضاعی	۱۵۱
۳. رضاع طاری	۱۵۲
مبحث دوم: از منظر حقوقی	۱۵۳

درس چهارم: موانع نکاح (قربت سببی = مصاهره)	۱۶۳
گفتار اول: از منظر فقهی	۱۶۳
مبحث اول: ممنوعیت عینی	۱۶۳
۱. معقوده پدر برای پسر و بالعکس	۱۶۴
۲. ام الزوجه	۱۶۵
الف) کتاب	۱۶۶
ب) روایات	۱۶۷
۳. ربیبه	۱۷۰
الف) حرمت عینی مشروط به مواقعه	۱۷۱
ب) حرمت عینی مطلق	۱۷۲
مبحث دوم: ممنوعیت جمعی	۱۷۴
۱. ازدواج هم‌زمان با دو خواهر	۱۷۶
۲. جمع بین زن و دختر برادرش یا دختر خواهرش	۱۸۰
۳. ملحقات مصاهره	۱۸۲
الف) زنا	۱۸۵
ب) وطی حرام	۱۸۸
ج) لواط	۱۹۰
د) وطی به شبهه	۱۹۲
گفتار دوم: از منظر حقوقی	۱۹۳
مبحث اول: مصاهره	۱۹۳
مبحث دوم: ملحقات مصاهره	۱۹۵
۱. زنا	۱۹۵
۲. وطی حرام	۱۹۶
۳. لواط	۱۹۷
۴. وطی به شبهه	۱۹۹

درس پنجم: موانع نکاح (غیر قرابت)	۲۰۷
گفتار اول: از منظر فقهی	۲۰۷
مبحث اول: نکاح در عده	۲۰۷
مبحث دوم: نکاح با زن شوهردار	۲۱۰
مبحث سوم: تکمیل عدد زوجات (استیفاء عدد)	۲۱۱
مبحث چهارم: تحقق طلاق سوم	۲۱۳
مبحث پنجم: تحقق طلاق نهم	۲۱۷
مبحث ششم: کفر و ارتداد	۲۲۰
۱. آیات و روایات متضمنه آیات	۲۲۱
۲. روایات	۲۲۵
مبحث هفتم: ازدواج در حال احرام	۲۲۸
مبحث هشتم: لعان	۲۳۰
گفتار دوم: از منظر حقوقی	۲۳۱
مبحث اول: نکاح در عده	۲۳۲
مبحث دوم: نکاح با زن شوهردار	۲۳۴
مبحث سوم: تکمیل عدد زوجات (استیفاء عدد)	۲۳۴
مبحث چهارم: تحقق طلاق سوم	۲۳۹
مبحث پنجم: طلاق نهم	۲۴۱
مبحث ششم: کفر و ارتداد	۲۴۲
مبحث هفتم: ازدواج در حال احرام	۲۴۴
مبحث هشتم: لعان	۲۴۵
مبحث نهم: ازدواج زن ایرانی با اتباع خارجی	۲۴۶
مبحث دهم: ازدواج مرد ایرانی با اتباع خارجی	۲۴۷
درس ششم و هفتم: شرایط صحت نکاح	۲۵۵
گفتار اول: از منظر فقهی	۲۵۵
مبحث اول: انشای نکاح	۲۵۵

۱. قول به دخالت الفاظ در صحت عقد نکاح	۲۵۷
۲. معاطات در نکاح	۲۶۶
۳. شرایط صیغه نکاح	۲۷۴
مبحث دوم: شرایط متعاقدين	۲۸۲
۱. بلوغ	۲۸۲
۲. عقل	۲۸۵
۳. قصد	۲۸۷
۴. اختیار	۲۹۶
گفتار دوم: از منظر حقوقی	۳۰۰
مبحث اول: انشا لفظی یا معاطات	۳۰۰
مبحث دوم: شرایط صیغه و نحوه انشای آن	۳۰۳
۱. توالی بین ایجاب و قبول	۳۰۳
۲. تطابق بین ایجاب و قبول	۳۰۴
۳. تقدم ایجاب بر قبول	۳۰۶
۴. تنجیز در انشا	۳۰۷
مبحث سوم: شرایط متعاقدين	۳۱۱
۱. عقل و بلوغ	۳۱۱
۲. سلامت و قابلیت صحی برای ازدواج	۳۱۲
۳. قصد	۳۱۷
الف) مباشرت در نکاح	۳۱۷
ب) وکالت در نکاح	۳۱۷
ج) نکاح فضولی	۳۱۹
۴. اختیار	۳۲۰
درس هشتم و نهم: اولیای عقد	۳۲۹
گفتار اول: از منظر فقهی	۳۲۹

مبحث اول: ولایت در نکاح فرزند صغیر	۳۳۲
مبحث دوم: ولایت در نکاح باکره رشیده	۳۳۸
۱. مفهوم بکارت	۳۳۸
۲. مفهوم رشد و سفاهت	۳۴۴
۳. آرای فقها در نکاح باکره رشیده	۳۴۸
۴. تحلیل فقهی آرا	۳۵۵
مبحث سوم: ولایت در نکاح متعه باکره رشیده	۳۸۳
۱. آراء فقها	۳۸۳
۲. تحلیل فقهی	۳۸۵
الف) نمونه روایت دال بر ممنوعیت مطلق نکاح موقت با باکره رشیده	۳۸۶
ب) نمونه روایت دال بر جواز ازدواج نکاح موقت با باکره رشیده	۳۸۶
ج) نمونه روایت دال بر ممنوعیت نکاح موقت باکره بدون اذن ولی	۳۹۰
د) نمونه روایت دال بر جواز نکاح موقت با باکره به شرط عدم افتضاض	۳۹۱
ه) نمونه روایت دال بر جواز نکاح موقت با باکره رشیده بدون اذن ولی، به شرط عدم ازاله بکارت	۳۹۲
گفتار دوم: از منظر حقوقی	۳۹۵
مبحث اول: حجر در قانون مدنی	۳۹۵
۱. صغر	۳۹۸
۲. سفاهت	۳۹۹
۳. جنون	۴۰۰
مبحث دوم: ولایت	۴۰۱
۱. ولایت خاص	۴۰۱
۲. ولایت عام	۴۰۲
۳. ولایت ولی قهری بر نکاح صغیره	۴۰۲
۴. ولایت ولی قهری بر نکاح باکره رشیده	۴۰۳
۵. اولیای نکاح در ازدواج موقت	۴۰۶

درس دهم، یازدهم، دوازدهم و سیزدهم: مهریه	۴۱۵
گفتار اول: از منظر فقهی	۴۱۵
مبحث اول: مفهوم و اقسام مهریه	۴۱۵
۱. مفهوم مهریه	۴۱۵
۲. اقسام مهریه در مصطلحات فقهی	۴۱۹
الف) مهر السنه	۴۱۹
ب) مهر المسمی	۴۲۰
ج) مهر المثل	۴۲۱
د) مهر المتعه	۴۲۲
مبحث دوم: احکام کلی مهریه	۴۲۲
۱. صحت نکاح دائم بدون مهر	۴۲۲
۲. شراکت در مهریه	۴۲۳
۳. شیر بهاء	۴۲۴
۴. تأجیل در مهریه	۴۲۴
۵. تفویض مهر	۴۲۵
۶. تنصیف مهر به دلیل طلاق	۴۲۵
۷. تنصیف مهر به دلیل وفات زوجین	۴۲۶
۸. اختلاف در تحقق یافتن یا نیافتن موافقه	۴۲۶
۹. اختلاف در وجود داشتن یا نداشتن مهریه	۴۲۶
۱۰. اختلاف در میزان مهریه	۴۲۷
۱۱. اختلاف در حال یا مؤجل بودن مهریه	۴۲۷
۱۲. حق حبس	۴۲۷
مبحث سوم: بیان احکام اقسام مهریه	۴۲۸
۱. احکام مهر السنه	۴۲۸
الف) قول غیر مشهور و دلایل آن	۴۲۸
ب) قول مشهور و دلایل آن	۴۳۰

۲. احکام مهرالمسمی	۴۳۳
الف) اجیر شدن داماد برای مهریه	۴۳۳
ب) خالی بودن عقد نکاح دائم از مهریه	۴۳۷
ج) معلوم بودن مهرالمسمی	۴۳۹
۳. احکام مهرالمثل	۴۴۰
الف) صحت عقد نکاح دائم بودن مهر (با اهمال)	۴۴۱
ب) صحت نکاح دائم بدون مهر با شرط عدم المهر	۴۴۳
ج) امکان تراضی به مهریه بعد از عقد نکاح خالی از مهر	۴۴۴
د) جواز تفویض مهر	۴۴۷
هـ) مصادیق مهرالمثل	۴۴۹
و) ملاک تحقق دخول	۴۵۲
ز) ملاک تعیین مهرالمثل	۴۵۶
۴. احکام مهرالمتعه	۴۵۷
الف) مصادیق مهرالمتعه	۴۵۸
ب) ملاک تعیین کمیت مهرالمتعه	۴۶۰
ج) دخالت وضعیت زن در کمیت مهرالمتعه	۴۶۱
۵. شراکت در مهریه	۴۶۴
۶. جعل مهر برای ثالث	۴۶۵
۷. رابطه مهریه و شیر بها	۴۶۷
۸. تأجیل در مهر	۴۶۸
۹. مرافعات ناظر بر مهریه	۴۶۹
الف) اختلاف در وجود یا عدم وجود مهرالمسمی	۴۶۹
ب) اختلاف در کمیت یا عین مهریه	۴۷۱
ج) اختلاف در تأجیل یا تعجیل مهر	۴۷۱
د) اختلاف در این که مال تسلیم شده به زوجه، بابت مهریه بوده یا هبه	۴۷۲
هـ) اختلاف در تحقق واقعه	۴۷۳

۱۰. کاسته شدن از مهریه	۴۷۴
الف) حکم مهریه پس از طلاق و قبل از وقوعه	۴۷۴
ب) حکم مهریه پس از فوت و قبل از وقوعه	۴۷۶
۱۱. حق حبس	۴۸۰
الف) فرض اول: حق حبس با مهریه حال، بدون وقوعه یا خلوت	۴۸۰
ب) فرض دوم: حق حبس با مهریه حال، بدون وقوعه پس از خلوت	۴۹۱
ج) فرض سوم: حق حبس و اعسار شوهر	۴۹۸
د) فرض چهارم: حق حبس و تأجیل در مهر	۵۰۴
هـ) فرض پنجم: حق حبس پس از وقوعه با رضایت	۵۰۶
و) فرض ششم: حق حبس و وقوعه اکراهی	۵۰۹
گفتار دوم: از منظر حقوقی	۵۱۴
مبحث اول: اقسام مهریه در قانون	۵۱۵
۱. مهرالمسمی	۵۱۵
الف) امهال یا تقسیط مهریه	۵۱۷
ب) معیب بودن یا تلف مهریه عین معین	۵۱۸
ج) قائم مقام مهرالمسمی	۵۱۹
د) ملک غیر بودن مهرالمسمی	۵۲۰
هـ) مهرالمسمای مجهول	۵۲۰
و) مهرالمسمای فاقد مالیت	۵۲۱
ز) شراکت در مهرالمسمی	۵۲۱
ح) رابطه مهریه با شیربها	۵۲۲
ط) تنصیف مهریه به دلیل طلاق قبل از وقوعه	۵۲۲
ی) مهریه و وفات یکی از زوجین	۵۲۵
ک) منازعات ناظر بر مهریه	۵۲۵
ل) محاسبه مهریه به نرخ روز	۵۲۵
م) حق حبس	۵۳۲

۲. مهرالمثل	۵۳۷
الف) مصادیق مهرالمثل در قانون	۵۳۷
ب) ملاک تعیین مهرالمثل	۵۴۰
۳. مهرالمتعه	۵۴۱
درس چهاردهم: اقسام نکاح	۵۴۹
گفتار اول: از منظر فقهی	۵۴۹
مبحث اول: نکاح موقت	۵۵۲
۱. مشروعیت اصل نکاح موقت در اسلام	۵۵۲
۲. حرمت ازدواج موقت زن مسلمان با مرد کافر و مرد مسلمان با زن غیر کتابی	۵۵۷
۳. رکن بودن مهریه در نکاح موقت	۵۵۹
۴. مالکیت زن بر مهر در نکاح منقطع	۵۶۰
۵. مهرالمثل در نکاح منقطع	۵۶۲
۶. رکن بودن اجل در نکاح موقت	۵۶۴
۷. نکاح موقت با مدت طولانی	۵۶۷
۸. لعان در نکاح موقت	۵۶۸
۹. میراث در نکاح موقت	۵۷۰
۱۰. اشتراط توارث در عقد متعه	۵۷۲
۱۱. عده انحلال نکاح موقت	۵۷۸
۱۲. عده وفات در نکاح موقت	۵۸۰
مبحث دوم: نکاح مسیار	۵۸۳
۱. مفهوم‌شناسی مسیار	۵۸۳
۲. ازدواج‌های مشابه با مسیار در فقه اسلامی	۵۸۵
الف) نکاح لیلیات و نهاریات	۵۸۶
ب) نکاح سزی	۵۸۶
مسئله ۱. نکاح مسیار و نکاح متعه	۵۸۹
مسئله ۲. اختلاف در دوام و انقطاع نکاح	۵۹۲

گفتار دوم: از منظر حقوقی	۵۹۴
مبحث اول: نکاح موقت	۵۹۴
۱. لزوم معین بودن اجل	۵۹۵
۲. ازدواج موقت با غیر مسلمان	۵۹۶
۳. مالکیت متمتع بر مهریه	۵۹۷
۴. نفقه زوجه منقطع	۵۹۸
۵. مهریه و نکاح منقطع	۶۰۱
۶. لعان و نکاح منقطع	۶۰۲
۷. توارث و نکاح منقطع	۶۰۲
۸. نکاح منقطع و عدّه آن	۶۰۶
مبحث دوم: نکاح مسیار	۶۰۷
درس پانزدهم: شروط ضمن العقد نکاح	۶۱۵
گفتار اول: از منظر فقهی	۶۱۵
مبحث اول: مفهوم شناسی شرط	۶۱۵
۱. شرط ابتدایی	۶۱۶
۲. شرط ضمن العقد	۶۲۰
الف) شرط صفت	۶۲۱
ب) شرط نتیجه	۶۲۲
ج) شرط فعل	۶۲۳
۳. قیود صحت شرط	۶۲۹
الف) مجهول نبودن شرط	۶۳۰
ب) خلاف مقتضای عقد نبودن	۶۳۳
ج) مخالف شریعت نبودن	۶۳۷
د) لغو و بی فایده نبودن	۶۴۱
ه) غیر مقدور نبودن شرط	۶۴۳

و) معلق نبودن شرط	۶۴۵
مبحث دوم: شروط متداول ضمن عقد نکاح	۶۴۷
۱. شرط انتقال اموال تا نصف دارایی	۶۴۷
۲. شرط وکالت زوجه در طلاق	۶۵۱
گفتار دوم: از منظر حقوقی	۶۵۷
مبحث اول: اقسام شرط و قیود ضمن آن	۶۵۷
مبحث دوم: اشتراط در ضمن عقد نکاح	۶۵۹
مبحث سوم: شرط انتقال اموال تا نصف آن	۶۶۳
۱. مشروعیت شرط	۶۶۵
۲. شرط تنصیف دارایی، شرط فعل یا نتیجه؟	۶۶۸
۳. رابطه شرط انتقال اموال تا نصف آن با اجرت المثل	۶۷۰
مبحث چهارم: شرط توکیل زوجه در طلاق	۶۷۱
۱. ماهیت و اقسام وکالت در طلاق و شیوه‌های اجرایی آن	۶۷۱
الف) شرط توکیل، شرط فعل یا شرط نتیجه	۶۷۱
ب) اعمال حق وکالت در طلاق با وکالت مطلق	۶۷۱
ج) اعمال حق وکالت در طلاق با وکالت مقید	۶۷۳
د) شیوه‌های اجرایی طرح دعوی	۶۷۳
۲. نحوه احراز قیود دوازده‌گانه	۶۷۴
کتابنامه	۶۹۱

مقدمه

تشکیل خانواده از منظر فقه و حقوق موضوعه، که عنوان این کتاب می باشد، خود گویای مباحثی است که در این نوشتار مورد بحث و تحقیق قرار گرفته است. موضوع خانواده که اولین و مهم ترین هسته تشکیل دهنده اجتماع است، از دیرباز مورد توجه جوامع بشری قرار داشته است.

مباحث راجع به خانواده را می توان از زوایای مختلفی تقسیم کرد. در این راستا، فلسفه فقه خانواده، فلسفه حقوق خانواده، فقه خانواده، حقوق خانواده، روان شناسی خانواده، جامعه شناسی خانواده، اقتصاد خانواده و... هریک می توانند به بخش هایی از مباحث و موضوعات ناظر بر خانواده بپردازند. در این اثر، با محوریت فقه خانواده، مباحثی مطرح می شود که در آنها به مقایسه بایسته های حقوقی حقوق خانواده از منظر حقوق موضوعه ایران با بایسته های فقه اهل بیت علیهم السلام می پردازد تا میزان انطباق مقررات و قوانین موجود با آنچه شریعت اسلامی آن را مقرر کرده است، روشن شود.

از آنجا که قریب به اتفاق افراد اجتماع، از نهاد خانواده برخاسته اند و هریک به گونه ای با یک یا چند خانواده پیوند دارند، خواه ناخواه همه انسان ها با خانواده و احکام و موضوعات مرتبط با آن درگیر هستند. از این رهگذر است که اهمیت کاربردی فقه خانواده و همچنین حقوق خانواده و گستره بی نظیر آن خودنمایی می کند.

در رشته فقه خانواده، موضوع درس فقه خانواده و حقوق موضوعه، اصلی ترین درس تلقی می شود؛ زیرا می تواند فراگیران را هم زمان به فقه و حقوق مدون ناظر بر حوزه